

YEDİ KASİDE Muallakât'ın Derlenmesi Üzerine Bazı Mülahazalar*

M.J.KISTER

Çev: Doç.Dr. Ali AKSU

Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bir kısım nakilci ve yorumcular tarafından cahiliyye dönemine ait Yedi Kaside'ye isim olarak verilen muallakât kelimesinin anlamı, edebiyatçı bilim adamlarınca uzun uzadıya tartışılmış ve kelimenin içeriği hakkında bazı görüşler ileri sürülmüştür¹. Bu kasidelerin Ka'be'de asıldıkları rivayeti, çoğu edebiyatçılar tarafından reddedilmiştir. Fakat edebiyatçıların neredeyse tamamı, söz konusu Yedi Kaside içerisinde hangi kasidelerin yer aldığı hususunda bazı şüpheler taşımalarına rağmen bir konuda mutabık kalmışlardır. Mutabık kaldıkları konu ise şudur: "Bu yedi kasideyi seçme ve onları ontolojik ayrıma tâbi tutma konusunda ilk adım atan şahıs, hiç şüphesiz "er-Râviye" (nakilci) olarak da isimlendirilen Hammâd idi"². Bu ifade gerçekte, Yezid b. Abdülmelik ve Hişam

* Bu makale M. J. Kister'in *Studies in Jahiliyya and Early Islam* London 1980 adlı kitabınının 27-36 sayfaları arasında yer alan "The Seven Odes, Some Notes On The Compilation Of The Mu'allaqât" bölümünün çevirisidir.

¹ T.Nöldeke, *Beitrag zur Kenntniss der poesie der alten Araber*, Hannover 1864, XVII-XXIII; R.A., Nicholson, *A Literary History of the Arabs*, Cambridge 1956, s. 101-103; C. Bernheimer, *L'Arabia Antica e la sua poesia*, Napoli 1960, s. 85-86; *Bulletin des Etudes Arabes*, Alger 1946, s. 152-158; CH. Pellat, *Langue et Litterature Arabes*, Paris 1952, s. 68; H.A.R. Gibb, *Arabic Literature*, Oxford 1963, s. 22-24; Lyall, *Translation of Ancient Arabian Poetry*, London 1930, s. 169-171; Abdü's-Selam Harun'un el-Enbari'nin *Şerhu'l-Kasâidi'l-Seb'it-Tıvâl*, adlı eserin girişinde Kahire 1963, s. 11-13; J. M. Abdülcelil, *Breve Histoire de la Litterature Arabe*, Paris 1946, s. 37; Şibâü Bayyûmi, *Tarihu'l-Edebi'l-Arabî*, Kahire ty, I, 153-155; Ahmed Muhammed el-Havfî, *el-Hayatü'l-Arabiyye mine'l-Şi'ri'l-Cahilî*, Kahire 1962, s. 200-212; Ömer Ferruh, *Tarihü'l-Edebi'l-Arabî*, Beyrut 1965, s. 75; Necib Muhammed el-Bahbîti, *Tarihü'l-Şi'ru'l-Arabî*, Kahire 1961, s. 194-195; Şevki Dayf, *Tarihü'l-Edebi'l-Arabî*, el-Asru'l-Câhilî, Kahire 1965, s. 140-141; Hannâ el-Fahûri, *Tarihü'l-Edebi'l-Arabî*, Beyrut 1960, s. 65-66; R. Blachere, *Historire de la Litterature Arabe*, Paris 1952, I, 143-147; G.Wiet, *Introduction a la Litterature Arabe*, Paris 1966, s. 29-31; F.Gabriel, *La Lettature Araba*, Firenze 1967, s. 24, 34-44; A. J. Arberry, *The Seven Odes*, London 1957, s. 16-24, 232, 242-254.

² A.J.Arberry, *Age.*, s.16. Ebü'l-Kasım Hammad b. Ebi Leyla Sabur b. el-Mübarek el-Kufi (160/*Dipnot devamı* →

b. Abdülmelik³ dönemlerindeki Hammâd'ın edebî faaliyetini ortaya koyan, alanında uzman kişilerin rivayetlerine dayanmaktadır. en-Nehhâs⁴ (öl. h. 337) kanalıyla gelen rivayet de bunu desteklemektedir. Söz konusu rivayete göre, Yedi Uzun Kaside'yi Hammâd derlemiştir (cema'a)⁵. el-Cumahî, (öl. h. 231) Arap şiirlerini bir araya getiren ve bu şiirlerin öykülerini ilk kaydedenin Hammâd olduğunu belirtmektedir (ve kâne evvelü men ceme'a eş'âra'l-Arabi ve sâka ehâdisehu, Hammâdü'r-Râviye). Bununla birlikte el-Cumahî, bunun güvenilir olmadığını da ilave etmektedir (ve kâne ğayra mevsûkin bihi)⁶.

Hammâd er-Râviye tarafından bir araya getirilen Yedi Uzun Kaside⁷ hakkındaki rivayetler, Abdülkadir el-Bağdâdî'nin (öl. h. 1093) bir rivayetiyle çelişmektedir. el-Bağdâdî'nin rivayetine göre, Abdülmelik b. Mervan (öl. h. 86) "Bu şiirler içerisinden dört tanesini çıkarıp atmış, onların yerine başka şairlere ait dört şiir koymuştur" (ve kad taraha Abdülmelik b. Mervan, şi'ra erba'atin ve esbete mekânehüm erba'aten)⁸. Eğer bu rivayet doğruysa, Abdülmelik dönemlerinde bu Yedi Kaside'nin bir koleksiyonunun mevcut olduğu kabul edilmelidir. Muaviye'nin bir sözünü de nakleden Nâsîrüddin el-Esed'in belirttiği bu gerçek, Abdülkadir el-Bağdâdî⁹ tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre el-Bağdâdî'nin rivayeti şu şekildedir: "Amr b. Külsüm ve el-Hâris b. Hilliza'nın kasideleri, Arapların iftihar edebilecekleri eserler arasındadır (min mefâhiri'l-Arabi). Söz konusu kasideler, uzun süre Ka'be'de asılı olarak kalmışlardır". Ardından el-Bağdâdî, "Halk, muallakât ve onların Ka'be'de asılı kaldıkları hususunda Hammâd'dan çok daha önce ma'lumât edinmişti" sonucuna ulaşmaktadır.¹⁰

→ →

769), aslen İrânlıdır. Ezberinde cahiliye ve İslâmî dönemine ait çok sayıda şiir bulunduğundan dolayı kendisine "Raviye" (büyük ravi) denmiştir. Hayatı hakkında bilgi için bkz. Zülfikar Tüccar, "Hammad er-Raviye" *DjA.*, İstanbul 1997, XV, 486-488. Çev.)

³ Yâkut el-Hamevî, Mu'cemü'l-Üdebâ, thk. Ahmed Farid Rifâi, Kahire 1938, X, 258-266; İbn Hallikan, Vefeyâtü'l-A'yân, thk. Ahmed Fârid Rifâi, Kahire 1926, V, 119-129; el-İsâmî, Simtû'n-Nücümü'l-Evâlî, Kahire 1380, III, 216-217; el-Eğânî, index; el-Merzubânî, Nuru'l-Kabas, thk. R. Sellheim, Wiesbaden 1964, index; Ebu't-Tayyib el-Lüğavî, Merâtibü'n-Nahviyyîn, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1955, s. 72-73; Hamza el-İsfahânî, et-Tenbih alâ Hudûsi't-Tashîf, thk., Muhammed Hasan Âl Yasin, Bağdat 1967, s. 38, 125, 186; el-Askerî, Şerhu mâ Yekau fihî't-Tashîf, thk. Abdülaziz Ahmed, Kahire 1963, s. 141-143.

⁴ Onun hakkında bkz. Yâkut, Age., IV, 224-230; İbn Hallikan, Age., I, 209-211; el-Kıftî, İnbâhu'r-Ruvâh, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1950, I, 101-104.

⁵ Yâkut, Age, 266, İbn Hallikan, Age, V, 120; J. W. Füçk, EI2, "Hammad er-Râviye" mad.

⁶ Muhammed b. Sellâm el-Cumahî, Tabakâtu Fuhûli's-Şuarâ, thk. Mahmud Muhammed Şakir, Kahire 1952, s. 40-41; el-Merzubânî, Age., s. 185.

⁷ İlk dönem kaynaklar Yedi Kaside'yi "Yedi Meşhurlar" olarak zikretmektedirler. (M. Schlössinger, "İbn Kaysan's Commentar zur Mo'allaqa des 'Amr İbn Kultum nach einer Berliner Handschrift", *ZA*, XXVI, 19, dipnot 1); es-Seb'ut-Tıvâlü'l-Cahiliyye, (Age, 18), es-Sümût (Ebu Zeyd el-Kureysî) Cemheratü Eş'âri'l-Arab, Beyrut 1963, s. 80); el-Müzehhebât (İbn Abdirabbih, el-İkdü'l-Ferîd, thk. Ahmed Emin, Ahmed ez-Zeyn, İbrahim el-Ebyârî, Kahire 1965, V, 269); el-Muallakât, Yedi Kaside koleksiyonundan alınan bir şiirde el-Vâhide olarak gösterilmektedir (bkz. el-Cumahî, Age., s. 115); yazar tarafından haklı olarak açıldığını gibi kasidelerin şairleri, "Ashâbü'l-Vâhide" olarak isimlendirilmiştir. (Age., dipnot 3) Bu konudaki tartışmalar için bkz. el-Havfî, Age., s. 202-206.

⁸ Hızânetü'l-Edeb, thk. Abdüsselam Harun, Kahire 1967, I, 127.

⁹ Hızânetü'l-Edeb, Kahire 1299, I, 519.

¹⁰ Mesâdirü's-Şi'ri'l-Câhilî, s. 170-171; tamamı için bk. Ebu'l-Bekâ Hibetullah, el-Menâkıbü'l-Mazyediyye, yazma. British. Museum., varak.38b: ve kâlû: mefâhirü'l-arabi selâsetün: kasidetü'l-Hâris İbn Hilliz el-Yeşkurî...ve kasidetü Amr b.Külsüm et-Tağlebî... ve kasidetü

Ahmed b. Ebî Tâhir Tayfur'un (öl. h. 280) Kitâbü'l-Mensûr ve'l-Manzûm adlı eserindeki önemli bir bölüm, Yedi Kaside'nin ne zaman derlendiği, derleyicilerin kimlikleri, derlenme amaçları ve uğradığı değişiklikler konusuna yeni bir ışık tutmaktadır¹¹.

Hirmâzi¹² kanalıyla gelen bir rivayete göre Muaviye, şiir nakilcilerine¹³, oğluna ezberden okutabileceği kasidelerden seçmelerini emretti. Onlar da Muaviye'ye aşağıdaki şu on iki kasideyi seçtiler¹⁴:

1-Kifâ nebki min zikrâ habibin ve menzilî	(İmruülkays) ¹⁵
2-Li Havlate etlâlin bi Bürkati Sehmedî	(Tarafe) ¹⁶
3-E min Ümmi Evfâ dimnetün lem tekellemî	(Züheyr) ¹⁷
4-Âzenetnâ bi beyniha Esmâu	(el-Hâris b. Hillize) ¹⁸
5-Afeti'd-diyâru mahallühâ fe mükâmühâ	(Lebid) ¹⁹

→ →

Tarafe b. el-Abdî... (ve dediler ki: Arap edebiyatının harikaları üçtür: el-Hâris b. Hillize el-Yeskürî; Amr b. Külsüm et-Tağlebî ve Tarafe b. el-Abdî'nin kasideleridir).

¹¹ Yazma British Museum, no. 18532, 49a-50a; Ahmed b. Ebi Tâhir hakkında bkz. Fuat Sezgin, Geschichte des Arabischen Schrifttums, Leiden 1967, I, 348-349.

¹² el-Hasan b. Ali el-Hirmâzi hakkında bkz. el-Merzubânî, Age., s. 208-210; Yâkut, Age, s. IX, 24-27.

¹³ Metinde, kâle'l-Hirmâziyyü: ve kad ruviye enne Muaviyete mine'r-ruvâti an yentehibü lehü kasâide yuravviha benehu şeklindedir (Hirmâzi şöyle dedi: "Muaviye'nin, râvilerden kendisi için oğluna öğretmek amacıyla kaside seçmelerini emrettiği rivayet edilmektedir) ve bunu: emera'r-ruvâte... diye anlamaktayım.

¹⁴ İmruülkays, Tarafe, Züheyr, Lebid, Amr b. Külsüm, Antera ve Hâris b. Hillize'nin kasideleri için bk. İmruülkays (Muallakâtü's-Seb'a) Yedi Askı, çev. Şerafeddin Yaltkaya, İstanbul 1985. Aynı eser, başkaları tarafından da çevrilmiştir. Yedi Askı, Arap Edebiyatının Harikaları, çev. Nurettin Ceviz vd., Ankara 2004. (Çev.).

¹⁵ Arap şairlerinin önde gelenlerinden olan İmruülkays, Yemen'den hicret etmiş olan Kinde kabilesine mensuptur. Asıl adı, Hunduc b. Hucr'dur. Rivayete göre, Arap şiir sanatını belirli kaidelere bağlayan ilk şairdir. Kasidelerinden birisi, muallakât arasındadır. (Bk. Yedi Askı, Yaltkaya, s. 11-18; Clemen Huart, "İmruülkays", İA., İstanbul 1977, V, 987-988; Ahmet Savran, "İmruülkays b. Hucr", DİA., İstanbul 2000, XXII, 237-238) (Çev.).

¹⁶ Tarafe b. Abdülbekrî (öl. 560) muallaka şairlerindedir. Vâil zümresine bağlı Bekr kabilesindedir. Asıl ismi, Amr idi. Tarafe'nin bu gün mevcut şiirleri, onun kısa fakat hareketli ve maceralı hayatından izler muhafaza etmektedir. Şiirlerinden pek azı korunabilmiştir. Muallakası, 120 beyte yaklaşan bir kasidedir. Bu kasidesi, sadece kendisinin manzumelerinin değil, diğer muallakaların da en uzunudur. Bk. Nihad M. Çetin, "Tarafe", İA., İstanbul 1970, XI, 765-768; Yedi Askı, çev. Nurettin Ceviz vd., s. 41-56. (Çev.).

¹⁷ İmruülkays ve en-Nâbiğa ile birlikte eski Arap şairlerin üç büyüklerinden biri sayılan Züheyr, Mezîni kabilesindedir. bk. Cl. Huart, Arap ve İslam Edebiyatı, çev. Cemal Sezgin, Ankara ty, s. 24. Yedi Askı, Ceviz, s. 57-63. (Çev.).

¹⁸ Ebü Ubeyde el-Hâris b. Hillize b. Mekrûh el-Yeskürî el-Bekrî (öl. 570) muallaka şairlerindedir. Irak'ta yaşayan Bekr kabilesinin Yeskür koluna mensuptur. Şiirlerinden sadece muallakası ile bazı beyitleri günümüze kadar ulaşmıştır. Onun kasidesi, edebiyat tenkitçilerinin yedi muallakaya dahil etme hususunda ihtilaf ettikleri kasideler arasındadır. Nöldeke'ye göre, muallakaları toplayan Hammâd er-Râviye, Hâris kabilesi Bekr'in azatlısı olduğu için, onların düşmanı Tağlib kabilesinin şairi Amr b. Külsüm'un muallakalar arasında görülen kasidesine karşı, Bekr oğullarını memnun etmek için Hâris'in bu kasidesini muallakâta dahil etmiştir. bk. Nasuhi Ünal Karaaslan, "Hâris b. Hillize", DİA., İstanbul 1997, 196-197. Ayrıca bkz. Yedi Askı, Ceviz, s. 103-109. (Çev.).

¹⁹ Lebid b. Rebîa Ebü Akil (öl. 661), İslam'ın ilk dönemlerini idrak eden cahiliyye devri Arap şairlerindedir. Kendisinin hicretin 9. yılında müslüman olduğu söylenmektedir. Lebid'in şiirleri, Araplar tarafından çok takdir toplamıştır. Daha sağlığında, en-Nâbiğa, Lebid'i, muallakasını kastederek, Arapların veya hiç olmazsa kendi kabilesi Hevâzin'in en büyük şairi saymıştır. Lebid

6-Elâ hubbî bi sahniki fesbehînâ	(Amr b. Külsûm) ²⁰
7-in büddilet ²¹ min ehlihâ vuhûşen	(Abîd b. el-Ebras) ²²
8-Besatar ²³ Râbiatü'l-hable lenâ	(Süveyb Ebî Kâhil)
9-Yâ dâra meyyete bi'l-Alyâi fe's-Senedi	(en-Nâbiğâ) ²⁴
10-Yâ dâra 'ablete bi'l-cevâi (tekellemî)	(Antere) ²⁵

el-Hirmâzî, bu kasidelere aşağıdaki iki kasidenin daha ilave edilebileceğini (ve ezunnü) belirtmektedir:

11-Veddi' Hureyrete inne'r-rakbe murtehilû	(el-A'şâ) ²⁶
12-(E) se'elte resme'd-dârê em lem tes'elî	(Hassân b. Sâbit) ²⁷ .

el-Hirmâzî'nin, aslını arayıp bulmak için bazı âlimlere aktardığı bir başka rivayet (..ennehu kâle: zekera lî ğayru vâhidin mine'l-ulemâi..) Abdülmelik'in yürüttüğü Yedi Kaside'nin seçimi hakkında önemli bir bilgi vermektedir: Buna göre el-Hirmâzî "Yedi Kaside'nin, Abdülmelik tarafından belirlendiğini ve derlendiğini belirtmektedir" (enne's-seb'a'l-kasâidelleti sebbeahâ Abdülmelik b. Mervan ve cemeahâ). Cahiliyye döneminde hiç bir kimse bu kasideleri asla toplamamıştır (ve lem yekun fi'l-câhiliyyeti men ceme'ahâ kattü). el-

→ de kendisinin, İmruülkays ve Tarafe'den sonra Arapların üçüncü şairi olduğunu iddia etmektedir. Lebid, kendisini kasidede olduğu kadar, hicviyye ve mersiyyede de başarılı buluyordu. Bk. C. Brockelmann, "Lebid" İA., İstanbul 1993, VII, 28-29. Ayrıca bkz. Yedi Askı, Ceviz, s 67-76. (Çev.)

²⁰ Ebü'l-Esved Amr b. Külsûm b. Mâlik (öl. m. 584 veya 600) muallaka şairlerindedir. Tağlib kabilesinin Cüşem koluna mensuptur. Kasidesi akıcı, sade bir dille yazılmış olup daha çok hamâset unsurlara ağırlık vermektedir. Bu kasidenin günümüze ancak 104 ile 106 beyti ulaşabilmiştir. (Muharrem Çelebi, "Amr b. Külsûm", DİA., İstanbul 1991, III, 85-86. Ayrıca bkz. Yedi Askı, Ceviz, s. 81-92. Çev.)

²¹ Metinde in tûbiddilât diye geçmektedir.

²² Abîd b. Ebras, cahiliyye dönemi Arap şairlerindedir. Esed kabilesinden olan Abîd'in doğum tarihi bilinmediği gibi, hayatı hakkında da kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Cahiliyye devrinin ünlü şairlerinden Tarafe ile ayna tabakadan sayılmasına ve şairleri bazılarınca muallakât'tan sayılmasına rağmen günümüze kadar gelen şiirleri oldukça azdır. Ch. Lyall, Abîd'in otuz kasidesi ve on yediye yakın tamamlanmamış şiirinin olduğunu tespit etmiştir. Şiirlerinde işlediği konular, klasik kaside türündendir. Kullandığı dil, oldukça sade olup, benzetmeleri çoğu zaman uzun, etkili ve tasvirleri canlıdır. Divanında, bütün iyilik ve kötülüklerin kaynağı olan tek tanrıya inancını gösteren beyitleri ve hikmetli sözleri bulunmaktadır. (Azmi Yüksel, "Abîd b. Ebras", DİA., İstanbul 1988, I, 308-309). (Çev.)

²³ Metinde nesetat diye geçmektedir.

²⁴ en-Nâbiğâ ez-Zübyânî, VI. asırda yaşamış ve hicretten kısa bir süre önce ölmüş bir Arap şairi olup, kendisinin en büyük dört Arap şairlerinden biri olduğunda hemen hemen ittifak edilir. Bk. Ahmed Ateş, "Nâbiğâ Zübyânî", İA., İstanbul 1993, IX, 7-13; Huart, Arap ve İslam Edebiyatı, s. 22. (Çev.)

²⁵ Antare b. Şeddâd b. Amr el-Absî (öl. m. 614), muallakâ şairlerindedir. Kendisi Abs kabilesinin hem şairi, hem de cesur, atılgan savaşçısıydı. Muallakasını, annesinin -Zebide adlı Habeşli siyâhi bir cariye- siyahlığı ile alay eden ve kendisinin şiir söylemeyi bilmediğini iddia eden birine karşı şairliğini ispat etmek amacıyla söylediği belirtilir. Muallakası, güzelliği sebebiyle "el-Müzehhebe" olarak ta bilinmektedir. Kasidesinin ilk yarısında aşk hatıralarını, ikinci yarısında ise, cesaretini, kahramanlığını dile getirmiştir. (Cemal Muhtar, "Antere", DİA., İstanbul 1991, III, 237 Çev.)

²⁶ Asıl adı Meymun b. Kays olan A'şâ, tek tanrıya inanan Arap şairlerindedir. Sacy, onu muallakâ şairleri arasında en başta gelen iki şairden biri olarak kabul etmekte ve İmruülkays, en-Nâbiğâ ve Zühayr ile aynı büyüklükte tutmaktadır. A'şâ, şiirlerinde sevgilisi zenci köle Hureyre'nin aşkına büyük önem verdi. Bk. Cl. Huart, Arap ve İslam Ed., s. 34-35. (Çev.)

²⁷ Ahmed b. Ebi Tayfur, Age, 50a.

Hirmâzî'nin dediğine göre cahiliyye döneminde halk saygıdan dolayı, o kasidelerle (ilahiler gibi görerek) ibadet ediyorlardı (ve'n-nâsü yeravne ennehu kâne yusallâ bihâ fi'l-câhiliyyeti)²⁸. el-Hirmâzî, altı kasidenin aşağıda dizildiği şekilde Abdülmelik tarafından seçildiğini kaydetmektedir:

<i>1-Elâ hubbî bi sahniki fesbahînâ</i>	<i>Amr b. Külsûm</i>
<i>2-Âzenetnâ bi beyniha Esmâu</i>	<i>el-Hâris b. Hillize</i>
<i>3-Besatat Râbiatü'l-Hable lenâ</i>	<i>Süveyd b. Ebî Kâhil</i>
<i>4-E mine'l-menûni ve Raybihâ tetevecca'û</i>	<i>Ebû Zuayb el-Huzalî</i>
<i>5-În büddilet min ehlihâ vuhûşan</i>	<i>Abîd b. el-Ebras</i>
<i>6-Yâ dâra Ablete bi'l-Civâi²⁹ tekellemî</i>	<i>Antere</i>

el-Hirmâzî rivayetine şöyle devam etmektedir: “Sonra Abdülmelik Yedi Kaside'yi seçme konusunda hataya düştü ve tereddüt geçirdi (kâle: sümme urticâ alâ Abdülmelik'i'l-sâbi'atü). Oğlu Süleyman b. Abdülmelik döneminde genç bir erkek çocuğu Halife'nin huzuruna girdi ve Evs b. Muğire'nin şu şiirlerini ezberden okudu:

*Muhammâdun³⁰ hayru men yemşî alâ kademin
ve sâhibâhu ve Osmân İbn Affâne³¹.
Muhammed, insanların en hayırlısıdır,
ve onun iki ashâbı ile Osman b. Affan..*

Abdülmelik, yukarıda belirtilen altı kasidenin içerisinde mağhiruhâ denilen İbn Mağrâ'nın şiirinin bulunduğu kasideden etkilendi ve onu da diğer kasidelerin arasına dahil etmelerini söyledi (fe kâle: Abdülmelik ve teassebe lehâ, muğhiruhâ ey edhîlû kasîdete İbn Mağrâe fihâ)³².

el-Hirmâzî'nin bu iki rivayetinin güvenilirliği konusunda şüphe olduğunu düşünmemiz için hiç bir neden yoktur. Muaviye'nin şiire olan derin ilgisi, çağdaş

²⁸ Bu ifade açık değildir. Muhtemelen onların, cahiliyye döneminde halklar tarafından saygı ve hürmet gördüklerine işaret edebilir.

²⁹ Yazmada bi Livâin diye geçmektedir.

³⁰ Yazmada Muhammedün sallallahu aleyhi ve âlihî diye geçmektedir.

³¹ el-Cumahî, Age., s. 410. Bu şiirin bazı dizelerini aktarmaktadır. Fakat İbn Ebî Tâhir tarafından nakledilen dört şiirin ilk yarısı ve ikinci yarısı el-Cumahî tarafından kaydedilmektedir. Evs b. Mağra'nın şiirleri, Ahtal ile Cerir'in, Halife Velid b. Abdülmelik'in huzurunda mücadele ettikleri ile ilgili rivayette el-Cumahî tarafından zikredilmektedir. Ahtal, Amr b. Külsûm'un şiirini ezberden okuduğunda, Cerir de İbn Ebî Tâhir'in metninde olduğu gibi Mağra'nın şiirini ezberden okudu. L'A'nın mağra maddesinde belirttiğine göre, Abdülmelik, Cerir'e İbn Mağra'nın şiirlerini ezberden okumasını emretti (fakat şiirler belirtilmemektedir) Tamamı için bk. ez-Zemahşerî, el-Fâik, thk. el-Bicâvi, Muhammed Ebul Fadl İbrahim, Kahire 1948, III, 40. İbn Hacer el-Askalânî İsbâbe'sinde Kahire 1323, I, 18, no. 495, yazmada zikredilen şiiri kaydetmekte ve İbn Ebî Tâhir'in, Evs b. Mağra'nın şiiri hakkındaki şu görüşünü aktarmaktadır: “Hiçbir kimse, bundan daha iyi bir şiir yazamaz”. Evs b. Mağra hakkında bk. el-Esmâi, Fütühâtü's-Şuarâ, thk. Hafâci Zeynî, Kahire 1953, 14; el-Belâzürî, Ensâbü'l-Eşraf, yazma, varak 1046b; İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve's-Şuarâ, thk. M. J. de Goeje, Leiden 1904, 432; el-Bekrî, Simtül-Leâli, thk. el-Meymeni, Kahire 1936, 795; el-Eğânî, index; Şevki Dayf, et-Tetavvur ve't-Teccid fi's-Şi'ri'l-Ümevî, Kahire 1965, 20. Evs b. Mağra'nın kızkardeşi Zeyneb hakkında bk. el-Belâzürî, Age., yazma, varak 397a. Evs b. Mağra'nın oğlu hakkında bk. Webr, Nekâid, thk. A. A. Bevan, Leiden 1909, 717-718; M. Nallino, An Nâbiğah al-Ğa'dî e le sue poesie, RSO 1934, 393-399; Aynı yazar, Le poesie di an-Nâbiğah al-Ğa'dî, Roma 1953, 135-136.

³² İbn Ebî Tâhir, Age., 50a.

şairlerle olan yakın teması ve onlara olan büyük saygısı kesin olarak bilinmektedir.³³ Abdülmelik'in şiirle ünsiyeti, Muaviye'nin şiire olan ünsiyetinden hiç de aşağı değildir.³⁴ Muaviye tarafından, veliaht adına (muhtemelen oğlu Yezid) kaside koleksiyonu derlediğini gösteren ayrıntılar, oldukça ma'kul görünmektedir: Çünkü Muaviye, oğluna Arap toplum geleneğinde var olan edebiyat eğitimi vermeyi istedi. Bu yüzden ona, kasideler içerisinde en iyisi olarak kabul edilen, muhtemelen çoğunlukla tartışılan ve üst tabakadaki yöneticiler ile valiler³⁵ arasında ezberden okunulan şiirleri öğretmeyi arzu etti. Muaviye'nin de bunu özümsemek ve sergilemek zorunda kaldığı şiir geleneği, Arapların bir mirası idi. Abdülmelik, kendi antolojisini bir araya getirmeye karar verdiğinde, muhtemelen aynı amacı gütmüştü. Bu amaç da; Arap şiir geleneği içerisinde veliahta taç giydirmeyi öğretmekti. Yine Mansur'un, Mufaddal ed-Dabbî'yi, Mufaddaliyyât antolojisini³⁶ derlemekle görevlendirdiğinde de gerekçenin aynı olduğu âşikardır.³⁷

İbn Ebî Tâhir, kendi döneminde, yani hicretin üçüncü yüzyılında revaçta olan Yedi Uzun Kaside (el-Kasâidü's-Seb'u't-Tıvâlu) hakkında bize önemli detaylı bilgiler sunmaktadır. O, bu konuda iki liste kaydetmektedir: Birinci listedeki sekiz kaside, aşağıdaki düzene göre sıralanmaktadır:

- 1-İmruülkays: *Kıfâ nebki min zıkrâ habibin ve menzili*
- 2-Tarafe: *Li Havlete etlâlu bi burkati Sehmedî*
- 3-Abid b. el-Abras: *Ekfera min ehlihi melhûbü*
- 4-Zuheyr b. Ebî Sulma
- 5-Antere
- 6-Lebîd
- 7-Amr b. Külsüm
- 8-el-Hâris b. Hillize³⁸.

İbn Ebî Tâhir, bu kasidelerin üstünlükleri konusunda takdire şâyân bir teşebbüste bulunmaktadır. O, edebiyatçıların bu Yedi Kaside'nin pek çok konular içerdiğini ve onların bir benzerinin olmadığını, dolayısıyla bütün şiirlerin

³³ Bkz. Eġânî, index; es-Süyûti, Târîhu'l-Hulefâ, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Kahire 1952, s. 202-203; İbn Ebî'l-Hadîd, Şerhu Nehci'l-Belâġa, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire 1964, XX, 156; el-Belâzûri, Age., varak, 348b, 340a, 352a, 354b, 355a, 357b, 359a, 361a, 363b, 364b-365b, 367b, 370a-b, vd.

³⁴ Bkz. Eġânî, index; es-Süyûti, Age., s. 220-221; İbn Ebî'l-Hadîd, Age., XX, 11-165; Kusayyir Azza, Divan, thk. H. Peres, Alger 1930, index.

³⁵ Bkz. j. Obermann, Early Islam (R.C. Dentan's'ın thk. The Idea of History in the Ancient Near East, II, 22.

³⁶ Bu antoloji, altısı İslamiyet'ten sonra doğmuş ve ondördü Muhadramün'dan (yani Peygamber döneminde yaşamış, ancak onunla görüşmeyen kimseler) değerleri cahiliyye devrinden olan 67 şaire ait 128 şiir ihtivâ etmektedir. Bk. Çetin, Eski Arap Şiiri, s. 31.(Çev.)

³⁷ Bkz. R. Sellheim, Prophet, Chalif und Geschichte, Oriens 1967, s. 18-19, 41: "Natürlich musste der junge Prinz als künftiger Regent des islamischen Reiches, als höchster Vertreter der muslimischen Gemeinde, als Verwandter des Propheten mit der Kultur und Geschichte der arabischen Ahnen vertraut sein"

³⁸ Züheyr'den itibaren belirtilen şairlerin şiirleri zikredilmemiştir.

üzerinde ayrı bir yeri olduğu görüşünü belirtmektedir.

İmruülkays'ın kasidesi, diğer şairlerin kasidelerinden daha üstün konular ihtiva etmektedir. Diğer kasideler, bu tür konulardan yoksun olduğu gibi temel itibariyle İmruülkays'ın kasidesine dayanmaktadır.

Tarafe'nin kasidesi, Ashâbu'l-Vâhide'den birisi tarafından yazılmış en iyi kasidelerdendir³⁹. Tarafe, kasidesini ifadesi oldukça açık ve düzgün (dokunaklı) darbı mesellerle donatmıştır: se tûbdî leke'l-eyyâmü kunte câhilen ve ye'tike bi'l-ahbârî men lem tüzevidi (:Günler, sana bilmediğin şeyi gösterecek ve aynı zamanda sahip olmadığı haberler getirecektir). Cahiliyye döneminin bazı şairleri bu tür bir şiir bestelemeye çalışmışlar ancak bunda başarılı olamamışlardır.

Zü'l-ısbâ' el-Advânî hariç cahiliyye döneminde hiç bir kimse Abîd b. el-Ebras'ın Ekfera min ehlihî melhûbu kasidesini aruz vezninde besteleyememiştir⁴⁰; Zü'l-ısbâ'ın bu şiiri, kasideden daha çok, ifadesi açık ve düzgün (dokunaklı) bir hitabeti andırmaktadır.

Savaşı tavsif eden kasideler içerisinde Züheyr'in kasidesinin bir benzeri yoktur. Züheyr, kasidesinde, barıştan bahsederken serzenişli bir üslup ve darbı meseller kullanmaktadır.

Antere'nin kasidesi, içerisinde diğer şiirleri tanımlayıcı bölümler ihtiva etmesi ve kahramanlık ifadelerinin yer almasıyla diğer kasideler karşısında üstün bir konuma sahiptir. Öyle ki, her şiir, ondan mutlaka bir şeyler almıştır.

Lebid'in kasidesi, kasidelerin en iyisi olup, ('aynu şî'rihi) güzel konular içermektedir. Kendisi diğer kaside yazar şairlere oranla konum itibariyle düşük olmasına rağmen, kasidesi Yedi Kaside koleksiyonuna dahil edilmiştir.

Amr b. Külsûm ve el-Hâris b. Hillize'nin kasideleri, hemen hemen aynı konuları işlemektedir. Onlar da diğer şairler gibi güzel şiirler yazdılar. Fakat yine de bu iki şairin kasideleri, önceki kasidelerden herhangi birisi gibi değildir, yani onlardan daha aşağı düzeydedirler.

Ahmed b. Ebî Tâhir devamında, bazı insanların bu Yedi Kaside'ye en-Nâbiğa'nın mersiye konusuyla ilgili olan kasidesini ilave ettiğini belirtmektedir. Nâbiğa'nın kasidesi, bu konuda eşsizdi. Bu kaside Nâbiğa'nın şiirleri içerisinde en iyisi olduğu için bazı insanlar bu şiiri, Yedi Kaside koleksiyonu içerisinde Yâ dâra meyyete bi'l-Alyâi ve's- Senedi adıyla derlediler. Müellif (İbn Ebî Tâhir), Ebû Amr b. el-A'lâ'nın şu sözünü aktarmaktadır: Züheyr, Nâbiğa'nın uşağı olmayı hak etmemiştir. Böyle söylemekle yine de Ebû Amr, bu görüşünde hata etmiştir⁴¹.

A'sâ'nın, Veddi' Hureyrete inne'r-Rakbe Murtehilu kasidesi, mükemmeldir. Ancak onun, yukarıda zikredilen kasidelerle ilişkisi bulunmamaktadır.

İbn Ebî Tâhir'in sonuç olarak çıkardığı genel kabul, (hiç bir ilave yapılmaksız-

³⁹ Yukarda 7. dipnota bakınız.

⁴⁰ Bu kasidenin vezni konusunda Lyall'ın kendisinin editörlüğünü yaptığı Diwan of Abid, Leyden 1913, s. 5, dipnot 1 e bakınız.

⁴¹ Belirtilen bu söz hakkında bkz. İbn Ebî'l-Hadîd, Age., XX, 161.

zın sekiz kaside hakkında) bizim söylediğimiz şey ile uygunluk arz etmektedir⁴².

Bir başka bölümde İbn Ebî Tâhir, bu Yedi Kaside'nin ikinci bir listesini vermektedir. Burada sadece Yedi Kaside zikredilmektedir. Kasidelerin sırası ise, farklıdır.

İbn Ebî Tâhir "Biz, cahiliyye dönemi Yedi Uzun Kaside üzerinde mutabık kalmış râviler bulduk" (ve'illezî vecednâ aleyhi'r-ruvâte müctemiine fî kasâidi's-seb'i't-tuvâli'l-câhiliyyeti) diyerek bunları şöyle sıralamaktadır:

- 1-İmruülkays: *Kıfa nebki*
- 2-Zuheyr: *E min Ümmi Avfa*
- 3-Tarafe: *Li Havlata etlâlun*
- 4-Amr b. Külsüm: *Alâ hubbi*
- 5-Antere: *Hel hadara'ş-şuarâu*
- 6-Lebîd: *Efeti'd-diyâru*
- 7-el-Hâris b. Hillize: *Âzenetna bi beynihâ Esmâ'u*

İbn Ebî Tâhir, bazıları'nın, koleksiyon içerisine şu kasideleri de dahil ettiklerini belirtmektedir:

- 1-Abid: *Ekfera min ehlihî melhûbu*
- 2-el-A'şâ: *Veddi' Hureyrete inne'r-rakbe murtehilu*
- 3-en-Nâbiğa: *Yâ dâra Meyyete bi'l-'Alyâi ve's-Senedi*

İbn Ebî Tâhir, "birinci sınıf şairler tarafından derlenmiş ve yukarıda kasidelerin seçilişleri hakkında belirttiğimiz kriterlere uygunluk arz eden bu kasidelerden başka, diğer kasideleri de zikretmekle birlikte "onları bulamadığı" sonucuna ulaşmaktadır (ve lem necidhüm zekerû ğayra hâzihi'l-kasâidi li hâulâi'l-mütekaddimine li mâ zekernâ min ihtiyârihim)⁴³.

Cahiliyye döneminin bu on şairi, Ebû Ubeyde tarafından cahiliyyenin en seçkin şairleri olarak kabul edilmektedir. (ve kâle Ebû Ubeyde: eş'aru şu'arâi'l-câhiliyyeti eşheretün, evvelühüm İmruülkays)..Ebu Ubeyde şöyle dedi: "Cahiliyyenin en meşhur şairlerinin başında İmruülkays.... gelmektedir"⁴⁴.

İbn Ebî Tâhir'in rivayeti açıkça şunu ortaya koymaktadır: Bu kasideleri bir araya getirenler, bu işe takriben Emevî iktidarının kuruluşuyla başlamışlardır. Muaviye'nin koleksiyonu, on iki şiiri içermekte olup, Muaviye, bunları (görünürde veliaht olan) oğlunun eğitimi için bir antoloji olarak tasarlamıştı. Yuravvihu benâhu ibaresinden, bu kasidelerin yazılıp yazılmadığı hakkında karar vermek mümkün değildir. Muaviye'nin antolojisi, gerçekte muallakât koleksiyonunu oluşturan on şiiri içermektedir. Buna, Süveyd b. Ebî Kâhil ve Hassân b. Sâbit gibi çağdaş iki şairin şiirleri de ilave edilmiştir. Süveyd b. Ebî Kâhil, meşhur bir şairdir⁴⁵ ve kasidesi cahiliyye döneminde el-Yetîmâ olarak biliniyordu. Bu kaside

⁴² Age, varak, 50a.

⁴³ Age., varak, 50a; el-Mütekaddimin'in varyantları için bkz., İbn Kuteybe Age., s. 141.

⁴⁴ el-Abbas b. Ali el-Hüseynî el-Musavî, Nüzhetü'l-Celis ve Münyetü'l-Edibi'l-Enîs, Necef 1968, II, 182. Tamamı için bkz., İbn Şeref el-Kayrevânî, Resâilü'l-İntikâd, Kahire 1946, s. 314-316.

⁴⁵ Onun hakkında bkz. İbn Kuteybe, Age., s. 92, 141, 250-251; Eġânî, XI, 165-167; el-Bekrî, Simtû'l-Le'âlî, s. 313; İbn Hacer, el-İsâbe, III, 172, numara 3716; İbn Düreyd, el-İştikâk, thk.

pek çok hikmetli sözler (hikem) içermekteydi. Muhtemelen koleksiyona bu yüzden dahil edilmişti⁴⁶. Hassân b. Sâbit, Osman yanlısı idi ve (Hz. Ali ile mücadelede) Muaviye tarafını tutuyordu. Onun şiiri, cahiliyye dönemine aitti ve bu nedenle güzel bir şiir olarak kabul edilmiştir⁴⁷.

Abdülmelik, bu kasidelerin sayısını on ikiden yediye düşürmüştü. Bununla birlikte o, bu Yedi Kaside'nin içerisine, Muaviye'nin seçtiği kasideler arasında bulunmayan iki kaside daha ilave etmişti. Bunlar: Ebû Züeyb ve Evs b. Mağrâ'nın kasideleridir. Her iki şair de şiirlerini, İslam döneminde derlemişti. Abdülmelik'in, Evs'in şiirinin içeriğine olan eğilimi açıktır ve bu da oğlu Süleyman b. Abdülmelik'in ezberden okuduğu beyitten tahmin edilmektedir: Peygamber, iki sahabesi (yani Ebû Bekir ve Ömer) ve Osman ile zikredildi, Ali ise şiirde zikredilmedi. Bu durum, Emevî yönetiminin hâkim düşüncesiyle tam bir uygunluk arz etmektedir. Ebû Züeyb'in kasidesi, popülaritesinden dolayı Abdülmelik'in antolojisine dahil edilmişti. Zaten rivayete göre, Muaviye, ölmeden önce bu kasidenin beyitlerini ezberden okumuştur⁴⁸.

Bu Yedi Kaside antolojisini derleme geleneği, Muaviye ile başlamış ve Abdülmelik ile sona ermiştir. Bu sona erme, muhtemelen Ümeyye hanedanlığının zayıflaması ve Abbasilerin zaferi yüzündendir. Görünen o ki, daha sonraki dönem edebiyatçıları, Abdülmelik'in bu seçiminden memnun kalmamış ve Muaviye'nin antolojisine tekrar dönmüşlerdir. Onlar, kendilerini "edebiyatçıların oybirliği ile kabul ettikleri ve günümüzde "Muallakâtu Seb'a" (Yedi Askı) olarak bilinen popüler Yedi Câhili Kaside'si ile sınırlı tutmuşlardır. Süveyd b. Ebî Kâhil ve Hassân b. Sâbit'in kasideleri çıkartılıp atılmıştı. Muaviye'nin koleksiyonuna ilave edilen üç kaside (Abîd, en-Nâbiğa ve el-'A'sâ) aslında, İbn Ebî Tâhir'in de açıkça söylediği gibi, hicri üçüncü yüzyılda geniş bir antoloji içerisine dahil edilmiştir. İbn Ebî Tâhir, söz konusu koleksiyonun aslında günümüze kadar nakledilen on kaside koleksiyonu olduğunu belirtmektedir.

Aslında Hammâd'ın yaptığı şey, Muaviye'nin düzenlediği koleksiyonunu alıp, Abdülmelik'in koleksiyonunu dışarda bırakmak suretiyle Yedi Câhili Kaside'yi nakletmek olmuştur. Daha sonraki edebiyat geleneği, Hammâd'ın bu seçimine katkıda bulunmuştur. Üçüncü yüzyılda söz konusu kasideler, büyük takdir toplamış ve küttâb'ta öğrencilere öğretilmiştir⁴⁹.

→ →

Abdüsselam Harun, Kahire 1958, s. 340-341; el-Mufaddaliyyat, thk., Lyall, Introduction, XIV; Sadrüddin el-Basrî, el-Hamâsâ el-Basriyye, thk. Muhtarüddin Ahmed, Haydarabad 1964, I, 94; İbn Kuteybe, Uyünü'l-Ahbâr, Kahire 1928, II, 10; el-Bağdâdî, Hızânetü'l-Edeb, Kahire 1299, II, 546-548; Ebû Hanife ed-Dineverî, el-Ahbârü't-Tıvâl, thk. Abdülmünim Âmir, Cemaleddin es-Seyyâl, Kahire 1960, s. 303; Muhammed 'Alyân el-Merzûkî, Meşâhidü'l-İnsâf alâ Şevâhidü'l-Keşşâf, (Zemâhşeri'nin Keşşâf'ına Zeyl) Kahire 1354, s. 72; Muhammed Bakır eş-Şerif, el-Câmiu's-Şevâhid, İsbahan 1380, II, 25; el-Ensârî, Muğni'l-Lebib an Kütübü'l-Ea'rib, thk. Muhammed Muhyiddün Abdülhamid, Kahire ty, I, 328, numara.533; Aynı yazar, Şuzürü'z-Zehab fi Ma'rifeti Kelâmi'l-Arab, thk., Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, Kahire 1942, s. 138, numara 63.

⁴⁶ Ömer A. Ferruh'un farklı görüşleri konusunda bkz. Das Bild des Frühislam in der Arabischen Dichtung-von der Hığra bis zum Tode 'Umar's, Leipzig 1937, s. 22, 50, 98, 110. Ayrıca bu kasidenin, cahiliyye dönemine ait olup olmadığı ya da söz konusu kasidenin İslam'ın öğretilerinden etkilenip etkilenmediği konuları hakkında bkz., Şevki Dayf, et-Tatavvur ve't-Teccid fi's-Şi'ri'l-Ümevî, s. 20.

⁴⁷ el-Esmâi'nin görüşleri hakkında bkz. İbn Kuteybe eş-Şi'r ve's-Şuarâ, s. 170.

⁴⁸ Bkz. el-Belâzürî, Age., varak, 380a.

⁴⁹ İbn Ebî Tahir, Age., varak, 49b.